

Õiguskantsler Eerik-Juhan Truuväli ettekanne Riigikogus 30. septembril 1999

Väljavõte Riigikogu stenogrammist

3. Õiguskantsleri ülevaade seadusandliku ja täidesaatva riigivõimu ning kohalike omavalitsuste aktide kooskõlast põhiseaduse ja seadustega

Aseesimees

Lugupeetud kolleegid! Asume päevakorraküsimusi läbi vaatama. Ülevaateks seadusandliku ja täidesaatva riigivõimu ning kohalike omavalitsuste aktide kooskõlast põhiseaduse ja seadustega on sõna õiguskantsleril. Härra Eerik-Juhan Truuväli, palun!

E.-J. Truuväli

Proua juhataja! Lugupeetavad Riigikogu liikmed! Daamid ja härrad! Põhiseaduse § 143 kohast ülevaadet alustan traditsiooniliselt mõningatest küsimustest, mis seonduvad põhiseaduse rakendamisega. Nagu Vabariigi Valitsuse moodustatud põhiseaduse ekspertide komisjon 1998. aastal tões, vajab põhiseadus mitte niivõrd muutmist, kuivõrd seaduste tasemel täielikumat määratlemist. Paraku ei ole Justiitsministeerium aasta jooksul esitanud põhiseaduskomisjonile loetelu nendest seadustest, mis vajavad vastuvõtmist või täiendamist. Jääb loota, et seda tehakse lähiajal, mis võimaldaks seadusloomet programmilisemalt kujundada. Põhiseaduse rakendumisest rääkides piirdun järgmiste küsimustega. Esiteks. Põhiseaduse §-s 104 loetletud nn konstitutsioonilistest seadustest ei vasta osaliselt ülejäänud seadusandluse süstemaatikale Eesti Panga seadus, seda ennekõike avalik-õigusliku isiku juriidilise staatuse puuduliku määratlemise tõttu. Vajalik aga on see just riigi teatud funktsioone täitva avalik-õigusliku juriidilise isiku praktika üldistamisel ning seda laadi institutsioonide seadusandlikul reguleerimisel. Probleemi aktuaalsus tuleneb ka sellest, et esitatud on kavasad kasutada ühtse finantsjärelvalvesüsteemi ja haigekassade ümberkorraldamisel avalik-õiguslikus juriidilises isikus peituvaid võimalusi. Nimetatud kahes valdkonnas sellise kavas oleva lahendi juurde jäämine oleks riikide praktikas uus ja läbikäimata tee. Mahajäämus on kohtukorralduse ja kohtumenetluse ning õiguskaitse aluseks olevas materiaalõiguslikus normistikus, mida analüüsisin juba kaks aastat tagasi. Justiitsministeerium on viimati mainitud valdkonnas ette valmistanud ennekõike õigusemõistmise institutsionaalset ümberkorraldust sätestavaid seaduseelnõusid, st advokatuuri ja kohtute kohta käivaid. Justiitsministeeriumi niisugused eelnõud nagu uus prokuratuuriseaduski on leidnud vastuseisu nimetatud institutsioonide, aga ka juriidilise avalikkuse poolt. Õiguskantsler on seisukohal, et õigem oluks alustada materiaal- ja menetlusnormistikest, sest nendega kavatsetakse teha radikaalne pööre senises õigusteoreetilises käsitluses ja praktikas (näiteks võlaõigus ja karistusõigus), ning alles seejärel kujundada ümber vastavad institutsioonid, samuti äärmiselt rabadaks muutunud õigusabisüsteem, mille korraldamatuse tõttu on Eesti riik muu hulgas jätnud täitmata Euroopa kohaliku omavalitsuse harta ratifitseerimisega võetud kohustused. Olen olnud ja olen eriti nüüd nn ombudsmani rolli täitva institutsioonina kohtute juures ja kohtute sõltumatust põhjendamatult nautivate registrite ja teiste sisult puht haldusfunktsioone täitvate asutuste olemasolu vastu. Senine praktika on näidanud, et nende haldustoimingute taga seisab vähemalt põhiseaduse §-des 29, 31 ja 32 sätestatud põhiõiguste kasutamine. Seadus on jätnud reguleerimata kohtunikuabideks kutsutavate haldusametnike määruse andmise õiguse, mida kasutatakse suvaliselt. Õiguskantsleri ettekannet selles küsimuses menetles Riigikogu õiguskomisjon aasta läbi tulutult. Järeldan: kohus tuleb puhastada õigusemõistmisega mittetegelevatest allstruktuuridest ja kõik haldustoimingud kogu riigis allutada ühtsetele printsiipidele rajatud järelevalvele, sealhulgas eriti avalikkuse poolt. Eesti kaitseväge ja riigikaitseorganisatsioonide korraldamist sätestavad seadused on alles eelnõude staadiumis, mistõttu näiteks kaitseväge määrustike kehtestamine Vabariigi Valitsuse poolt ei ole võimalik, kuigi ebaõnnestunud katseid on tehtud. Kuna rakendatakse esimesest iseseisvusajast pärinevaid määrustikke, on õiguskantsler, prokurörid ja kaitseväge kõrgem juhtkond pidanud sekkuma, et tühistada põhiseadusvastased distsiplinaarmenetlused ja karistusmäärad. Teiseks heidan pilgu

seadustele, mida põhiseadus käsitleb küll nn tavaliste seadustena, kuid millel sisuliselt on konstitutsioonilise seaduse tähendus. Põhiseaduse §-s 44 öeldakse (tsiteerin): "Igaühel on õigus vabalt saada üldiseks kasutamiseks levitatavat informatsiooni." Põhiseaduse kirjatähe ja mõtte kohaselt on õiguste ja vabaduste tagamine primaarne, nende piiramine aga sekundaarne, sest see toimub vaid põhiseadusega lubatud piirides. Praktiliselt tähendab see, et esmajärjekorras tuleb vastu võtta seadus, mis sätestab igaühe õiguse vabalt saada üldiseks kasutamiseks levitatavat informatsiooni, ja alles seejärel välja töötada seda õigust piiravad eriseadused, näiteks riigisaladuse seadus (osaliselt kuulub sääraste seaduste hulka ka ringhäälinguseadus). Uus riigisaladuse seadus erineb varem vastuvõetust radikaalselt ja kontseptuaalselt, kuid kvaliteetse rakendusprotsessi saamiseks tuleks kiiresti vastu võtta põhiseaduse §-s 44 märgitud seadused. Samas pean ütleva, et riigisaladuse seaduse rakendamise praktikas on tekkinud lubamatu vastuolu üldtunnustatud kohtute sõltumatuse tagatiste ja selle vahel, et kaitsepolitseile on antud kohtunikukandidaatide valiku õigus. Seaduse katteta on põhiseaduse §-des 29 ja 31 sätestatud põhiõiguste, s.o tegevusala vaba valiku ja ettevõtlusega tegelemise õiguse kaitse, ehkki äriseadustik kehtib juba kolm aastat. Nimetatud paragrahvides on *expressis verbis* kirjas, et nende õiguste kasutamise tingimused ja korra võib sätestada ainult seadus. Tegevuslubade osas on juba pikka aega tegemist korrastamata olustikuga. Selle õigustamine viitega põhiseaduse rakendamise seaduse § 2 lõikele 1 osutab riigivõimu võimetusele või tahtmatusele luua seaduse tasemel selgepiiriline regulatsioon. Nimetatu on valdkond, kuhu õiguskantsler on pidanud jätkuvalt sekkuma nii valitsuse ja ministrite kui kohaliku omavalitsuse õigusaktides leiduva põhiseadusvastase regulatsiooni pärast. Seda on konstateerinud ka Riigikohtu halduskolleegium oma möödunud aasta 2. oktoobri määruses. Seadusandjad sellele praktiliselt reageerinud ei ole. Nagu nähtub riiklikust praktikast, kodanike ja nende ühenduste pöördumistest ning ajakirjanduses avaldatust, on aasta jooksul teravnenud põhiseaduse §-des 11, 13 ja 14 sätestatud printsipiide järgimisega seotud probleemid. Neid ei saa taandada üksnes parlamentaarse ombudsmani puudumisele, nende olemus on selles, et avaliku võimu teostamise mehhanismis on reguleerimatuks või osaliselt reguleerituks osutunud mõistlikud protseduurireeglid, asja otsustamiseks kulutatav mõistlik aeg, järelevalve korraldus ning sisekontroll. Ilma loetletuta ei ole vastutust, seega vastust küsimusele, mida lugupeetavad Riigikogu liikmed ise lugematutes arupärimistes alati esitavad - kes vastutab? Viimasel ajal on sellele küsimusele vastamise taktikat muudetud. Üha sagedamini osutatakse anonüümsele ametnikule. See ei ole vastus. Kui analüüsida Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsuseid, siis ilmneb, et taotlustes domineerib nõue kõrvaldada põhiseaduse §-de 10, 11, 12 ja 14 rikkumine seadustes ja teistes õigusaktides. Vabariigi Valitsuse seadus kui konstitutsiooniline seadus vajab olulist täiendamist, eriti riikliku järelevalve ja sisekontrolli osas. Riikliku järelevalve kohta käivat ühtset seadust ei ole. Vabariigi Valitsuse seaduses on vaid vastavasisuline üldisi nõudeid sätestav § 75. Ühinemisel Euroopa Liiduga on aga järelevalve ja kontrolli teemad ühed olulisemad, sest väga tähtsaks peetakse mitte üksnes meid ümbritsevat mitmekülgset ja harmoneeritud õiguskorda, vaid ka selles korras vaidlusi tekitanud küsimuste lahendamiseks ettenähtud kontrollimehhanisme ehk demokraatlikke protseduure isikute õiguste ja vabaduste tegelikuks kaitsmiseks. Eri aegadel on seda valdkonda reguleeritud väga erinevalt. Siin peavad kehtima kaks olulist põhimõtet. Esiteks, riiklik järelevalve peab olema reguleeritud kogu mahus seadusega. Teiseks, järelevalve peab olema teostatav kohtu kontrolli all, mis tähendab, et igas järelevalve staadiumis, kui üks pool ei ole millegagi nõus, rakendub põhiseaduse §-s 15 sätestatu. Kõrge kogu! Edasi räägin seadusandlusest. Ülevaates käsitletaval perioodil on Riigikogu Kantselei andmetel algatatud 358 seaduseelnõu, neist 178 Vabariigi Valitsuse poolt. Seadusandjatele ja õigusaktide eelnõude koostajatele on põhimõttelise tähtsusega Riigikohtu otsus keeleseaduse ja riigilõivuseaduse muutmise ja täiendamise seaduse kohta, milles rõhutatakse, et põhiseaduse §-s 104 nimetatud konstitutsiooniliste seaduste valdkonda kuuluvaid küsimusi saab reguleerida üksnes nendesamade konstitutsiooniliste seadustega. Edasidelegeerimine on põhjendatud vaid äärmiselt harvadel juhtudel. Tähendab, põhiseaduse §-s 104 nimetatud seadused peavad olema ammendavalt regulatiivsed. Õiguskantsler põhjendas seda ka oma eelmises ülevaates, rõhutades, et ei ole õige tavalise seaduse menetlemise käigus menetleda konstitutsioonilise seaduse muutmist. Õiguskantsler tegi Riigikogule ettepaneku viia põhiseadusega kooskõlla neli seadust. Esiteks. Saastekahju hüvitise seaduse puhul oli jutt sellest, et see delegeerib hüvitamise korra kehtestamise Vabariigi Valitsusele ja keskkonnaministrile. Põhiseaduse § 53 aga ütleb üheselt, et keskkonnale tekitatud kahju hüvitamise korra sätestab seadus. Teiseks. Kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seaduse kohta tehtud ettepanek

puudutas selle § 1 lõiget 3 ja § 1² lõiget 4. Selle kohta on otsus tehtud, kuid kaugemale ei ole jõutud. Kolmandaks. Rahvusooperi seaduse § 20 lõige 2 loeb teatri poolt varem sõlmitud ruumide rendilepingud seaduse jõustumisel ennetähtaegselt lõpetatuks. Säte on vastuolus põhiseaduse §-dega 10 ja 11, rikkudes õiguskindluse, õiguspärase ootuse ja proportsionaalsuse nõuet. Nende nõuete sisu on korduvalt avatud Riigikohtu mitmes lahendis ning Euroopa Rahvusvahelise Kohtu vastavates otsustes. Neljandaks sedastas õiguskantsler, et Riigikogu kodukorra seaduse § 104 piirab põhiseaduse § 98 lõike 1 vastaselt valitsuse õigust siduda riigieelarve eelnõu usaldusküsimusega. Seda vastuolu võib lugeda formaaljuriidiliseks, sest Vabariigi Valitsuse seaduse kui eriseaduse § 80 niisugust piirangut ei sisalda. Täheleb, tegemist on kahe seaduse kollisiooniga. Kohaldamisele tulnuks Vabariigi Valitsuse seaduse vastav säte. Riigikohus menetles põhiseaduslikkuse järelevalve korras nelja seaduse vastavust põhiseadusele. Neist kolmel juhul oli tegemist põhiseaduse nn printsiipparagrahvide 10, 11 ja 12 rikkumisega. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kohtukolleegiumi otsustest ilmneb, et õiguste ja vabaduste piiramisel tuleb täita järgmisi tingimusi. Esiteks. Õigustatud eesmärk tuleb fikseerida, st õigusi saab piirata vaid alustel, mis vastavad õigust sätestavas põhiseaduse paragrahvis on lubatava piirangu alusena antud. Täheleb, iga piirang peab olema põhjendatud. Teiseks. Demokraatlikus ühiskonnas peab olema piiranguks vajadus, piirang peab olema asjakohane ja proportsionaalne saavutatava eesmärgiga. See aga tähendab, et iga piirangu põhiseadusele vastavuse hindamisel on vaja arvestada mitmeid tegureid: piirangu olemust, ulatust, keda see puudutab jne. Proportsionaalsuse hindamiseks tuleb arvestada õigustesse sekkumise ulatuse suhet sellega, mis toime on piirangul õigusele. Seega ei tulene alused õiguse piiramiseks ainult põhiseaduse vastavat õigust reguleerivast paragrahvist, vaid eriti koostoimest printsiipnormidega, antud juhul eeskätt põhiseaduse §-st 11, mille kohaselt õigusi ja vabadusi tohib piirata ainult kooskõlas põhiseadusega ning need piirangud peavad olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud ega tohi moonutada piiratatavate õiguste ja vabaduste olemust. Rõhutan veel kord, et printsiipnormide sisu on avatud Riigikohtu ja Euroopa Rahvusvahelise Kohtu lahendites. Riigikohus on korduvalt oma otsustes rõhutanud nn generaal- ehk üldvolituste lubamatust. Viimati on seda tehtud Riigikohtu halduskolleegiumi möödunud aasta 2. oktoobri määrustes. Tsiteerin: "Äriseadustiku § 521 lõike 3 näol, mis annab generaalvolituse Vabariigi Valitsusele, ei ole tegemist delegatsiooninormiga." Viitamine seadustes olematutele õigusaktidele tekitab lünga ja võtab võimaluse õiguserikkujate vastutuselevõtmiseks. Näiteks käesoleva aasta 9. jaanuaril jõustunud uues metsaseaduses puudub regulatsioon juriidilisele isikule haldusvastutuse kohaldamiseks metsaseaduse ja selle alusel antud õigusaktide rikkumise eest. Riigikohtu halduskolleegium lõpetas käesoleva aasta 15. märtsil oma määrusega menetluse haldusrikkumise asjas, sest on tühistatud eelmine seadus, millega oli kehtestatud juriidilise isiku haldusvastutus ebaseadusliku metsaraie eest. Lünk on tänaseni täitmata. Lünk on ka järgmisel juhul. Avaliku teenistuse seadus ega palgaseadus ei sätesta, kellelt tuleb välja mõista palk, mis on ametnikul saamata jäänud ametniku teenistusse võtmise õigust omava struktuuriüksuse juhi poolt õigusvastase haldusakti andmise tõttu. Järeldus pärineb Riigikohtu halduskolleegiumi käesoleva aasta 15. jaanuari määrusest ja on jäänud järjekordselt seadusandja tähelepanuta. Vabariigi Valitsuse istungitel on õiguskantsler teinud märkusi 75 seaduseelnõu kohta. Nagu eelnenud aastatel, on ka käesolevas ülevaates põhjust märkida nii sisuliste, normitehniliste, sõnastuslike kui ka volitusnormidega seonduvate probleemide esiletulekut seaduseelnõudes, mis on ettevalmistajate poolt loetud piisavalt läbitöötatuteks ja kooskõlastatud, et esitada need Vabariigi Valitsusele arutamiseks. Sisulistest probleemidest on kõige olulisemad vastuolud põhiseaduse sätetega ja eriti täna juba korduvalt rõhutatud printsiipsätetega, s.o põhiseaduse §-dega 10, 11, 12, 13 ja 14. Volitusnormide temaatika kätkeb endas jätkuvalt pädevuskonflikti ohtu. Seaduse sõnastamise raskustest tulenevad mitmetimõistetavused, eriti legaaldefiniitsioonides, mis toob seaduse rakendamisel kaasa erinevaid tõlgendusi ja arusaamatusi normadressaatidele. Peaaegu kõigi eelnõude puhul on õiguskantsler teinud märkusi riikliku järelevalve ja vastutuse ebapiisava regulatsiooni pärast. Eelnõu seletuskirjade sisu võiks resümeerida formuleeringuga, mida soovitas raudne kantsler Bismarck Wilhelm I-le: "Mina tahan." Eeltoodu kohta ainult üks näide. Vangistuseseaduse eelnõus (ettevalmistaja Justiitsministeerium) oli vastuolusid põhiseaduse §-dega 3, 11, 13, 14, 26, 29 lg 3, 32, 37 lg 1, 43, 44 lg 1 ja 94 lg 2. Vaatamata sellele, et seletuskirja kohaselt oli arvestatud Euroopa vanglareeglistikku (Euroopa Nõukogu soovitus 12. veebruarist 1987 nr R-87) ja seda selgitavat memorandumit ning eelnõu viidud täielikult vastavusse nendes sisalduvate nõuetega, juhtis õiguskantsler tähelepanu järgmistele vastuoludele. Eelnõus ei ole arvestatud põhiseaduse §-

dest 13 ja 14 riigiorganitele ja ametiisikutele tulenevaid kohustusi. Euroopa vanglareeglistiku esimese osa "Põhialused" punkt 1 nõuab, et vangide isikuõiguste kaitse, arvestades eriti seadusega kehtestatud karistusmäärasid, tuleb tagada kontrollabinõudega. Eelnõust ei selgu, kuidas saab kinnipeetu (vahistatu) vaidlustada distsiplinaarkaristuse määramist. Euroopa vanglareeglistiku punkti 36 alapunkt 3 räägib vangi õigusest end kaitsta, eelnõu § 61 lõige 2 aga ainult kinnipeetava õigusest anda selgitusi. Vastavalt Euroopa vanglareeglistiku punktile 45 peavad vangid saama regulaarselt informatsiooni, lugedes ajalehti, ajakirju ja teisi perioodikaväljaandeid, jälgides raadio- ja telesaateid. Seega peab vangla administratsioon looma tingimused informatsiooni saamiseks, mitte aga seda takistama, nagu nähtub eelnõu § 27 lõikest 3. See on vastuolus ka põhiseaduse § 44 lõikega 1, mille alusel on igaühel õigus saada üldiseks kasutamiseks levitatavat informatsiooni. Järgnevalt, lugupeetud Riigikogu liikmed, peatun Vabariigi Valitsuse õigusaktidel. Ajavahemikul septembrist 1998 kuni septembrini 1999 pidas valitsus 49 istungit, mille päevakorras oli kokku 1482 küsimust. Aasta tagasi oli see arv 1378. Kiireloomulistena lisandus 419 küsimust, s.o 28,3% kõikidest küsimustest, mille materjalidega ei olnud õiguskantsleril võimalust eelnevalt tutvuda. Õiguskantsler tegi märkusi 110 valitsuse määruse eelnõu kohta, taotledes mõnel juhul eelnõu arutuselt mahavõtmist või piirdumist esimese lugemisega. Tõden, et märkusi oli mõnest kuni mõnekümneni. Võin konstateerida, et kui 1996. aasta ülevaates märkisin puudusi igas neljandas ja 1997. aastal igas kolmandas, siis täna märgin neid vaid igas viiendas valitsuse istungile esitatud õigusaktis. Pean tunnustama, et põhjus on ennekõike Riigikantselei õigusloomeosakonna nõudlikkuse kasvus. Õiguskantsler taotles nelja Vabariigi Valitsuse määruse põhiseadusega vastavusse viimist, mida valitsus ka tegi. Näiteks 1996. aasta 8. augusti määruse nr 211 "Peremeheta ehitise hõivamise kord" punktis 12 oli vastuolu põhiseaduse ja tsiviilkohtumenetluse seadustikuga. Nimelt võib valitsus kehtestada peremeheta ehitise hõivamise kohtuvälise korra, aga ei või kehtestada kohtulikku korda. Kohtud keeldusid nimetatud määruse alusel kohalike omavalitsuste hagnosis menetlusse võtmast. 1999. aasta 29. jaanuari määrus nr 42 "Põllumajandustootjatele toetuse maksmise kordade kinnitamine" laiendas põhiseaduses ning põllumajandussaaduste ja -toodete turu korraldamise seaduse § 5 lõikes 3 antud volitusi. Nimelt lubab see seadus kehtestada menetlusnorme, mitte aga materiaalõiguslikke norme. Järelikult andis valitsus *praeter legem* määruse. 1996. aasta 23. detsembri määrus nr 318 "Riiklike sotsiaaltoetuste maksmise ja tingimuste korra kehtestamine" on praktikas kaasa toonud palju probleeme. Rahuldava lahenduseni ei ole jõutud. Vabariigi Valitsuse määrus, millega kinnitati riiklike sotsiaaltoetuste maksmise tingimused ja kord, on oma halva sõnastuse pärast põhjustanud kohalike omavalitsuste poolse suvatõlgendamise toetuste määramisel ning viinud nad toetuste määramise omapoolsete, täiendavate tingimuste ja kordade kehtestamiseni, mis ei ole kooskõlas sotsiaalhoolekande seaduse ega Vabariigi Valitsuse vastava määrusega. Sellised segadused toimetulekualases seadusandluses on viinud olukorrani, kus ei ole täielikult tagatud, et iga Eesti kodanik, kelle kuusissetulek langeb allapoole Vabariigi Valitsuse kehtestatud minimaalsetest tarbimiskulutustest lähtuvat toimetulekupiiri, hakkaks saama toimetulekutoetust. Teisisõnu, põhiseaduslik õigus riigipoolsele abile puuduse korral ei ole kõigile Eesti elanikele ühtselt tagatud. Õiguskantsleri ettepaneku põhjustas nimetatud korra punkti 3 alapunkt 14, mis praktikas kujunes põhiseaduse §-des 11 ja 28 sätestatud õiguste piiranguks ja vastuolus olevaks ka sotsiaalhoolekande seaduse §-ga 22. Riigikohus on põhiseaduslikkuse järelevalve korras tunnistanud kehtetuks Vabariigi Valitsuse määruse "Turgudel ja tänavatel kauplemise üldeeskirjad" punkti 20 alapunkti 6. Lühidalt öeldes põhjustab põhiseaduse ja seadustega vastuolus olevate määruste andmist pädevuse ületamine, mille tulemuseks on *praeter legem* määrused. Omakorda põhjustavad seda paljudel juhtudel seaduses antavad ebaselged volitusnormid. Määruste eelnõude puhul on praktiliselt probleemiks just volitusnormidega seonduv. Kui seadustes on volitatud Vabariigi Valitsust määrusi andma mitmesuguste kordade kehtestamiseks, siis pahatihti asutakse korra sildi all kehtestama aluseid, st tingimusi, legaaldefiniitsioone jne. Määrustesse kirjutatakse keeldusid ja piiranguid, mis ei tulene seadustest. Sisulisi vastuolusid baasseaduse või teiste seadustega püütakse ületada määruses antava suvalise regulatsiooniga. Taotletakse määruse vastuvõtmist enne seaduse Riigikogu poolt vastuvõtmist. Ja nii edasi. Järjekindlalt on õiguskantsler vastu seisnud riikliku järelevalve delegeerimisele kohalike omavalitsuste, riigi hallatavate asutuste või isegi eraõiguslike juriidiliste asutuste pädevusse. Veel tuleb volitusnormide puhul märkida, et täidesaatev riigivõim ei ruttu andma määrusi ka siis, kui volitusnorm määruse andmiseks ei ole mitte ainult lubav (õigustav), vaid kohustav. Seda kuulsime tänagi, kui Riigikogu liige härra Arvo Haug andis üle vastavat seaduseelnõu. Olen toonud näiteid kõigis varasemates

ülevaadetes, kuid endine olukord püsib vankumatult, sealhulgas planeerimis- ja ehitusseaduses ettenähtud rakendusaktide suhtes. Neist puudub kaks kolmandikku, mistõttu näiteks kohalike omavalitsuste õigusaktid on iganenud. Pahatihti on nad ise asunud täitma keskvalitsuse rolli. See aga tõi näiteks möödunud aastal kaasa selle, et õiguskantsler tegi kohalikele omavalitsustele 30 ettepanekut nende õigusaktide põhiseadusega kooskõlla viimise kohta. Käesoleva aasta aprillis ja mais saatsin märgukirjad peaministrile (ärakirjad Riigikogu esimehele) maksuseadusest tulenevate rakendusaktide puudumise või aegumise kohta. Üldse olen neis küsimustes käesoleval aastal teinud kaheksa märgukirja Vabariigi Valitsusele või ministritele. Kui seadust kohaldatakse ilma selle seaduses ettenähtud rakendusaktideta, on legislatuur osa oma pädevusest loovutanud täidesaatvale riigivõimule. Sel juhul, esiteks, seadus ei rakendu selles mahus, mida seadusandja seaduse vastuvõtmisel silmas pidas, ja teiseks, on alust tõstatada küsimus õiguskindlusest: kodanik ei tea, missuguses korras toimib riigivõim ühes või teises valdkonnas, missuguses korras saab kodanik kasutada seaduses ettenähtud õigusi või peab täitma kohustusi jne. Niisuguste lünkade täitmiseks on jäetud kontrolli välistavad suvaõiguse võimalused. Normitehnilised puudused, nagu nähtub mõnest toodud legaaldefiniitsioonistki, võivad üle kasvada sisulisteks. Seepärast tuleb leppida Vabariigi Valitsuse kavaga sätestada valitsusasutustele määrusega reeglid, mida tuleb täita seaduseelnõude ja teiste õigusaktide eelnõude koostamisel. Jääb loota, et Riigikogu teeb siin oma asjakohase vastukäigu. Kõrge kogu! Edasi võtan vaatluse alla ministrite määrused. Selles valdkonnas on õiguskantsleril üldjuhul järelkontrolli võimalus, kuid mitmetel juhtudel on ministrid või ministeeriumi ametnikud ise pöördunud ministri määruse eelnõu asjus õiguskantsleri ametkonna poole. Need juhud on sagenenud. Riigikohus menetles Järva maakohtu taotlust tunnistada kehtetuks rahandusministri 1993. aasta 30. detsembri määrus nr 205 "Eesti Vabariigi sotsiaalmaksu seaduse rakendamise juhendi kinnitamise kohta" seaduses volitusnormi puudumise tõttu. Viga tuli, esiteks, sellest, et sotsiaalmaksuseaduse §-s 9 antud volitusnorm oli ebamäärane, mida on ka teistel juhtudel, eriti varem, tõlgendatud kui subdelegatsiooni andvat. Konsulteerinud õiguskantsleriga, tunnistas rahandusminister määruse ise kehtetuks. Nüüd tekkis teine probleem - lünk õigusloomes -, sest Vabariigi Valitsuse vastav määrus puudus ja puudub tänapäevani. Õiguskantsler on protestinud kaheksa ministri määrust, millest kolm oli andnud keskkonnaminister, kaks justiitsminister, kaks rahandusminister ja ühe sotsiaalminister. Põhjused: volitusnormi ületamine või seaduse muutmise tulenev õigustühisus. Need nähud on tingitud alljärgnevast. Esiteks. Ministeeriumi poolt ettevalmistatud seaduseelnõu sisaldab lünki, mida hiljem püütakse keelatud, *praeter legem* korras korvata. Sel põhjusel oli keskkonnaministri 1993. aasta 22. märtsi määruse nr 20 "Keskkonkakaitsete normatiivide kehtestamine naftasaadustega seotud rajatistele" punkt 14 vastuolus põhiseaduse § 3 lõigetega 1, 4 ja 10 ning § 94 lõikega 2, samuti volitusnormi sisaldava seaduse § 10 lõikega 2. Nüüd on määrus küll tühistatud, kuid regulatsioonis on lünk. Teiseks. Seaduse volitusnormide, rakendusaktide ja seadusemuudatuste rohkuse tõttu - olen sellest korduvalt rääkinud - ei jõua alamastme õigusakte seadusega piisavalt kiiresti kooskõlla viia. Sellest tulenevalt kehtib (vähemasti formaaljuriidiliselt) palju kehtetuid rakendusakte. See tingiski eelmainitud märgukirjade saatmise õiguskantsleri poolt. Uues krediidiastutuste seaduses on nn üleminekuvormel, mis loeb jõus olevaks varem antud rakendusaktid, kui need on sisult kooskõlas seadusega. Formaaljuriidiliselt on selline säte põhiseadusvastane. Samal seisukohal on ka Riigikohus. Ministeeriumid on põhilised seaduseelnõude ja Vabariigi Valitsuse määruste eelnõude ettevalmistajad, mis tähendab, et nende tööst sõltub oluliselt õigusloome kvaliteet. On tervitatav, et koos seaduseelnõudega püütakse esitada määruste projekte või kavasid, mis sisaldavad võimalikke regulatsioone. Taunitav on, kui ministrid ei jõua anda määrusi tähtajaliselt. Selline olukord tekkis tänavu uue koolieelsete lasteasutuste seaduse rakendamisel. Seaduse § 22 lõige 5 sätestab, et õpetajate ning eripedagoogide kutseoskuste ja kutsemeisterlikkuse ning nende kvalifikatsiooni üle otsustamiseks korraldatakse atesteerimine. Atesteerimise tingimused ja korra kinnitab haridusminister oma määrusega. Seni kehtinud analoogiline seadus koolieelsete lasteasutuste pedagoogide niisugust atesteerimist ette ei näinud. Küll aga oli eelmine minister kehtestanud kvalifikatsiooninõuded, mille täitmata jätmise korral oleks tulnud töötajad käesoleva aasta 1. septembril töölt vabastada. Uut, täpsustavat ministri määrust aga tuli oodata kuni viimase ajani, olgugi et probleemile juhtiti tähelepanu nii massimeedias kui ka õiguskantsleri poolt. Kuidas pidid toimima õiguskuulekad juhid lasteasutustes ning kohalikes omavalitsustes, rääkimata nendest töötajatest, keda ootas vallandamine? Kõrge kogu! Järgmine osa on kohalike omavalitsuste õigusaktid. Kasutan õigusakti üldnimetust meelega, sest jätkuvalt ei suudeta või ei taheta teha vahet määruste, otsuste ja

korralduste objekti vahel. Sellest aga sõltub, kas järelevalvet teostab õiguskantsler või maavanem. Halduskohtu korras protestitud aktide koguarvust on rohkem kui pool kohalike omavalitsuste aktid. Samas peab täheldama normitehnilise olukorra paranemist. Riigikohtus menetleti kahte kohaliku omavalitsuse määrust. Möödunud aasta 9. detsembri otsuses konstateeriti Keila Vallavolikogu 1997. aasta 26. novembri otsuse "Klooga laskeväljal laskeharjutuste korraldamise keelustamine" vastuolu põhiseaduse §-dega 11 ja 14 ning § 33 lõikega 2. Asi on lihtsalt selles, et Keila Vallavolikogu leidis, et temal on ainuõigus käsutada riigiomandit. 1998. aasta 22. detsembril leidis Riigikohus, et Tallinna Linnavolikogu kehtestatud "Vanalinna sissesõidu ja vanalinnas parkimise eeskiri" on vastuolus põhiseaduse § 157 lõikega 2 ja § 154 lõikega 1. Mõlemal juhul oli tegemist pädevuse ületamisega ehk rahvakeeli omavoliga. On märkimisväärne, et Tallinna parkimiseeskirjade põhiseadusvastasus on olnud Riigikohtus arutusel juba kolmel korral. Õiguskantsler on käesolevas ülevaates käsitletaval perioodil protestinud 31 kohalike omavalitsusorganite määrust, neist tänavu 25. Mõnel juhul on need olnud vormistatud üksikaktidena. Valimisringkondade arvu, piiride ja mandaatide arvu ebaseadusliku määramise tõttu tuli protestida üheksa vallavolikogu määrused, milles olid vastuolud kohaliku omavalitsuse valimise seadusega. Nende vastuolude kõrvaldamiseta oleksid käesoleva aasta 17. oktoobri valimised kõnealuses üheksas vallas mittelegitiimsed. Ülejäänud protestitud õigusaktid puudutasid volikogu liikmete ülesannete täitmisel makstavaid hüvitisi, eelarve kehtestamist, elamumajandust (sh üüre), teenustasusid (s.o sisult ebaseaduslikke kohalikke makse) ja tegevuslitsentside väljaandmise korda. Siinkohal pean vajalikuks peatuda lünkadel kohaliku omavalitsuse alases seadusandluses. Esiteks. Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse § 20 lõigete 2, 6 ja 7, § 42 ning § 43 lünklikkuse tõttu on Saue Vallavolikogu sisuliselt otsustusvõimetu. Õiguskantsleri sellekohane ettekanne Riigikogule 1997. aasta 28. maist on jäänud lahenduseta. Teiseks. Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus ei sisalda aluseid ja korda, kes ja millistel tingimustel asendab valla- või linnasekretäri tema puhkuse ajal. Eriti oluline on asendamise kord seepärast, et vaid sekretäril on teatud notariaalsete toimingute õigus. Kolmandaks. Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse § 29 kohaselt, mis käsitleb liitunud valdu või linnu, on võimalik üheaegselt nii uue kui vana valla- või linnavalitsuse ja nende sekretäride üheaegne ametisolek. Kes niisugusel juhul on ametis, kes vastutab? Lõpuks toon välja käsitletava valdkonna põhimõttelisemad momendid, millele olen korduvalt tähelepanu juhtinud. Esiteks, kohaliku omavalitsuse korralduse seadus vajab muutmist uutel kontseptuaalsetel alustel. Kuid jällegi jõudsid valimised vähemalt teist korda ajast ette ja nii tuleb momendil leppida kiiret reguleerimist vajavate küsimuste seadustamisega. Teiseks, realiseerida tuleb demokraatia ja subsidiaarsuse põhimõtte, mida nõuavad Euroopa kohaliku omavalitsuse harta ja Maastrichti leping. Tallinna initsiatiiv detsentraliseerimisel (eelkõige linnaosade tegevuse kaudu) vajab seadusandlikku alust. Kolmandaks, tarvis on tagada, et riigi ja kohalike omavalitsuste funktsioonid oleksid selgelt piiritletud ja nende rahalised vahendid vastaksid põhiseaduse ja seadustega seatud kohustustele. Neljandaks, sisse peab olema seatud kohaliku omavalitsuse sisekontroll (näiteks nii, nagu on Tallinnas), eriti eelarvekontroll. Viiendaks, omavalitsusliidud ja nende funktsioonid tuleb seadustada regionaalsel tasandil. Kõrge kogul! Viimases osas käsitlen küsimusi, mis on seotud minu poolt ombudsmani ülesannete täitmisega alates 1. juulist. Järgnevas analüüsis tuginen avaldustele ja taotlustele, millega on pöördutud õiguskantsleri ametkonna poole. Ülevaateaasta jooksul oli 1273 pöördumist ehk 43% enam kui eelmisel ülevaate aastal, mil neid oli 889. Füüsilistelt isikutelt saime 959 pöördumist, sealhulgas kollektiivseid, ning asutustelt ja organisatsioonidelt 314. Lisaks nendele oleme andnud selgitusi riigiasutustele, kohalikele omavalitsustele ja asutustele ning isikutele telefonijärelepärimiste põhjal. Konsultatsioone on antud Riigikogu, Vabariigi Valitsuse, ministrite ja kohalike omavalitsuste õigustloovate aktide eelnõude, samuti isikute õigusi ja vabadusi puudutavates küsimustes. Just viimastes on olnud kõige rohkem probleeme. Põhiseaduse § 139 lõike 2 alusel on 46 korral taotletud kehtivate õigustloovate aktide põhiseadusele ja seadustele vastavuse kontrollimist. Leidsime, et seadustest on põhiseadusega vastuolus kaabelvõrgu seaduse § 8 lõige 2 ja § 12 lõige 3. Ettepanek Riigikogule on vormistamisel. Samuti leidsime, et põhiseaduse § 94 lõikega 2 ning maksukorralduse seaduse § 26 lõikega 7 ja §-ga 44 ei ole kooskõlas rahandusministri määrus "Mitteresidentidele tehtavatelt väljamaksetelt tulumaksu kinnipidamise juhend". Kohalike omavalitsuste määrustest, millega seoses on meie poole pöördutud, võiks nimetada Tallinna Linnavalitsuse 1995. aasta 6. juuni määrust nr 45 "Elamute hoolduse- ja remondieeskirjad", millega oli ületatud pädevust: elamuseaduse § 8 punkti 2 kohaselt saab kohaliku omavalitsuse võimkonda kuuluda üksnes munitsipaalomandis olevaid eluruume puudutavate eeskirjade andmine. Ülejäänud

taotlused rahuldamist ei leidnud. Pöördumistes käsitletu põhiploki moodustavad õigusvastaselt võõrandatud maa ja vara tagastamise, maa ostueesõigusega ja eluruumide erastamise ning nende asjadega seonduvalt elamuõiguse küsimused. Neid puudutas kokku 263 pöördumist ehk 22% nende koguarvust. Enamikul juhtudel ei olnud pöördujad rahul nende kohta tehtud otsustega või asjaajamise venitamisega. Avaldajatele selgitati seadusi, isikute õigusi ja edasikaebamise korda, samuti võeti ühendust vastavate institutsioonidega. Vaid ühel juhul võeti kaebus menetlusse, nimelt see, mis oli esitatud Pärnu maakonnakomisjoni ja keskkomisjoni tegevuse peale. Kaks korda on suurenenud kaebused kohtulahendite või kohtumenetluse peale - kokku 69 pöördumist. Kui varem valdavalt ei oldud rahul tehtud kohtuotsustega, siis nüüd domineerib kohtumenetluse aeglus, sealhulgas istungite edasilükkamine, mis enamasti on tingitud ühe poole või tunnistajate kohale ilmumata jäämisest. Ilmselt vajab siin seadus tugevamat regulatsiooni. Ei ole ka harvad juhud, kui taotletakse õiguskantsleri eelotsust konkreetses asjas. Mõistetavalt on pärast käesoleva aasta 1. juunit sagenenud kaebused vangidelt ja politsei tegevuse peale. Neid oli vastavalt 17 ja 40, aasta tagasi vastavalt 10 ja 7. Vangide kaebuste põhisisuks on nende suhtes tehtud kohtuotsused ja nende õiguste rikkumised vangla administratsiooni poolt. Esimesel juhul on selgitatud vangidele nende õigusi, teisel juhul aga saadetud materjalid vastavalt kuuluvusele prokurörile, kel lasub järelevalve kohustus. Peame õiguskantsleripoolset menetlust vajalikuks alles siis, kui prokuröri järelevalve ei anna rahuldavat tulemust. Seetõttu on vaid ühel juhul võetud asi meie menetlusse ja õiguserikkumine on kõrvaldatud. Käesoleva aasta oktoobrist alustame kinnipidamiskohtades, hooldusasutustes ja kaitseväes perioodilisi kontrollimisi. Seniste kaebuste põhjal on ilmne, et kõnealustes valdkondades tuleb ümber korraldada valitsusasutuste järelevalveorganite tegevus ning oluliselt detailiseerida vastavat õiguslikku baasi. Politsei- ja sotsiaalhooldusorganite tegevuse peale saavad kõige rohkem kaebusi riikide ombudsmanid. Mõistan, et kinnipidamiskohad, politsei ja prokuratuur on olnud pikka aega suletud ja vähe läbipaistvad süsteemid, mistõttu ombudsmani ülesandeid ja praktikat võetakse meil vägagi valuliselt. Üheks ilminguks on tehtud vigade (loe: seadusrikkumiste) pisendamine ja ringkaitse. Selle barjääri murdmine nõuab aega nagu arusaamgi, et nii sõduril, vangil kui ka kahtlustataval on omad kodaniku- ja inimõigused. Ja üldse on kõikides riikides ombudsmani üks spetsiifilisi ülesandeid jälgida just nende isikute õiguste tagamist, kelle õigusi on ajutiselt piiratud. Politsei tegevuse peale esitatud kaebused on enamasti suunatud läbivaatamiseks prokuratuurile, jättes küsimused n-ö oma kontrollile. Kahel juhul oleme algatanud menetluse, millest üks on lõppfaasis. Viimasel juhul on Politseiamet õiguskantsleri ettepanekutega arvestanud vaid osaliselt, sealt saadud vastuses puudub vajalik konkreetsus. Teatatakse, et komissar J. L. on küll toime pannud distsiplinaarsüüteo, kuid politseipeadirektor otsustas teda mitte karistada distsiplinaarkorras, vaid piirdus Lääne-Viru Politseiprefektuuri juhtkonna ja komissari tähelepanu juhtimisega nende töös esinevatele puudustele. Kahjuks ei ole selles vastuses sõnagagi puudutatud küsimust, mida Politseiamet on teinud avaldaja põhiseadusliku õiguse - õiguse riigi ja seaduse kaitsele - tagamiseks, kõnelemata ametlikust vabandusest. Samas on see teine juhtum, kus ettepanekule teha ajalehele kirjalik avaldus, milles selgitataks juhtunut, ei ole reageeritud. Mõlemal juhul aga ilmus asja kohta ajalehes põhjalik kirjeldus. Lõpetuseks pean kahetsusega järjekordselt konstateerima, et Eesti riik ei ole täitnud põhiseaduse ja rahvusvaheliste lepingutega võetud kohustust korraldada õigusabi. Täna tähelepanu eest!

Aseesimees

Täna, härra õiguskantsler! Vastavalt kodukorrasedusele on igal Riigikogu liikmel õigus kahele suulisele küsimusele. Kirjalikke küsimusi ei esitata. Esimesena on registreerunud Tõnu Kauba. Palun!

T. Kauba

Aitäh, proua juhataja! Lugupeetud härra õiguskantsler! Vastavalt põhiseaduse §-le 141 on õiguskantsleril sõnaõigus ka Riigikogu ja Vabariigi Valitsuse istungitel. Sellega seonduvalt esitan küsimuse, lähtudes eile Riigikogu saalis toimunud. Tuletan meelde, et arutusel oli õiguskantsleri ettepanek nr 38 24. septembrist 1999. Riigikogu enamus ei kiitnud õiguskantsleri ettepanekut heaks. Täna ajalehtedes ei ole sellest eriti palju juttu olnud. Ma küsin nii. Kas vastavalt põhiseaduses sätestatud õigusele võtta osa Vabariigi Valitsuse istungitest on õiguskantsleril või tema esindajal olnud võimalus väljendada käesoleva aasta suvel või varasuvel oma seisukohta tänavuse lisaelarve küsimustes?

E.-J. Truuväli

Aitäh, härra Kauba, küsimuse eest! See asi on olnud problemaatiline juba pikemat aega. Kui möödunud aastal lükati tagasi eelarve esimene variant, siis kaalus ka Vabariigi Valitsus vastava artikli kärpimist. Härra Reiljan tollase ministrina ilmselt mäletab, et õiguskantsler tuli välja seisukohaga: seda teha ei tohi. Eelmine valitsus seda ei teinudki. Käesoleva aasta lisaelarve arutamise ajal ma Vabariigi Valitsuse istungil ei viibinud, sest olin puhkusel. Minu asetäitja-nõunik tegi valitsusele ja Riigikogu rahanduskomisjoni esimehele härra Jürgensonile eelmainitud seisukoha teatavaks.

Aseesimees

Tänan! Marju Lauristin, palun!

M. Lauristin

Aitäh! Härra õiguskantsler! Te peatusite oma ettekandes küllalt pikalt funktsioonidel, mis on seotud kodanike õigustega ja nende õiguste kaitsega, seega siis ombudsmani rollil. Kuidas te näete ombudsmani rolli edasiarengut? Tundub, et vajadus selle institutsiooni järele tööpoolest on. Kuid nagu ma aru sain, on teie koormus ombudsmani ülesannete täitmisel olnud küllalt suur. Kas te peate õigeks, et see roll jätkuks n-ö õiguskantsleri rolliga ühendatuna või peate õigeks ombudsmani kui eraldi institutsiooni arengut?

E.-J. Truuväli

Aitäh, proua Lauristin, küsimuse eest! Aega on olnud natuke liiga vähe, et teha lõplikku otsust. Mul on olnud palju kohtumisi eri riikide ombudsmanidega ja isikutega, kes teevad ombudsmani praktikasse puutuvat analüütilist tööd. Viimane kohtumine oli sellel esmaspäeval Euroopa Liidu poolt saadetud Hollandi professori doktor Erhard Blankenburgiga, kes koostab üldistust ombudsmanide tööpraktika kohta Euroopa Liidu raporti tarvis. Meil oli sel teemal päris pikk ja põhjalik arutelu. Ta leidis, et Eesti võiks teha küll õiguskantsleri ja ombudsmani funktsiooni ühitamise katse. Seejuures on tähelepanuväärne, et õiguskantsleril on oma rollis õigus tõkestada põhiseadusvastaseid seadusi. Teistel ombudsmanidel see õigus puudub. Kõnealust ühitamist on ka varem Euroopa nõupidamistel märgitud kui üht võimalikku perspektiivi ombudsmanide tulevases praktikas. Ma ei oska praegu konkreetselt öelda, millist teed mööda me läheme, sest aega on olnud vähe. Me oleme püüdnud järgida *step by step* põhimõtet, pidades silmas just seda, et kui õiguskantsleri rolli ja ülesannetega harjumine on võtnud kuus ja pool aastat ning lõplikult polegi veel suudetud harjuda, siis loomulikult on väga raske harjuda ombudsmani rolliga politseil, prokuratuuril ja vanglatel, sest need, kordan, on olnud äärmiselt suletud süsteemid. Seepärast on ka Euroopa ombudsmani institutsiooni asjatundjad väitnud, et meie praktika on täiesti õige. Kui me ei alusta menetlust iga väikese ametniku poolt toimepandud õiguserikkumise üle, vaid nõuame, et seda õiguserikkumist menetleks järelevalveorgan või tema otsene ülemus, siis selgub, mis ja kui palju on mäda kogu süsteemis. Pealegi vähendab see ringkaitsevõimalust. Mul ei ole mitte midagi ka nende kahe funktsiooni eraldamise vastu. Kuid seejuures pean nentima, et näiteks Soomes teevad need kaks ametkonda konstruktiivset koostööd.

Aseesimees

Tänan! Kolleeg Liia Hänni.

L. Hänni

Aitäh! Härra õiguskantsler! Minu küsimus puudutab kahe põhiseadusliku institutsiooni, Riigikogu ja õiguskantsleri koostööd. Teie ettekanne on samuti üks koostöövorm. Ja koostöö on seegi, kui õiguskantsler teeb Riigikogule ettepaneku mõni seadus põhiseadusega kooskõlla viia. Enamasti aga juhtub nii, et me küll saame teie kirjaliku ettekande ja ettepanekud, arutame neid, aga meil näiteks puudub võimalus täpsustada mõningaid seisukohti, mis on kirjalikus ettekandes. Kas te peate võimalikuks, et õiguskantsler ka sellistel vaidlusalustel juhtudel osaleks arutelus? Minu isiklik arvamus on, et sel juhul oleks arutelu palju viljakam.

E.-J. Truuväli

Aitäh! Ega mul olegi öelda midagi muud kui ainult seda, et nõustun teie ettepanekuga. Tulevikus püüan ma seda võimalust mööda täita.

Aseesimees

Tänan! Jaanus Männik, palun!

J. Männik

Aitäh, proua juhataja! Austatud härra õiguskantsler! Nagu teie esitatud pretensioonidest nähtub, on Riigikogul probleeme just lisaelarve kontekstis. Täna andis peaminister meile üle 2000. aasta riigieelarve eelnõu. Pärast andis ta üle veel hulga eelnõusid, mis tuleks seadusteks muuta, et

riigieelarve saaks vastu võtta. Uue riigieelarve seaduse § 14 lõige 1 ütleb, et pärast selle seaduse §-s 3 nimetatud vastulausetete lahendamist koostab Rahandusministeerium seaduste alusel riigieelarve eelnõu. Kuidas te hindate seda olukorda, kus koos riigieelarve eelnõuga on antud üle hulk teisi eelnõusid, et muuta eelarve vastuvõtmise huvides kehtivaid seadusi?

E.-J. Truuväli

Aitäh küsimuse eest! Ma leian, et see menetlusviis on täiesti kooskõlas põhiseaduse kirjatähe ja mõttega. Tegelikult see ju tähendab, et Riigikogu, arutades eelarvet, peab analüüsima ja hindama ka nende seaduste muutmise võimalust. Ajaliselt mõistagi tuleb need muudatused teha enne, kui võetakse vastu riigieelarve.

Aseesimees

Tänan! Arvo Sirendi, palun!

A. Sirendi

Suur tänu! Mul on küsimus printsiipnormide kohta. Nendega seoses oli juttu õigustatud eesmärgist. Kes ja millest lähtub, millele toetub see õigustatus ja kes on subjekt, kelle eesmärgist on jutt?

E.-J. Truuväli

Aitäh, härra Sirendi! See on küsimus, mis tõenäoliselt vajab teoreetilist ja teaduslikku debatti. Aga ma võin anda ainult markeerivalt vastuse põhijooned. Esiteks, kes on subjekt? See on kõrgeima riigivõimu kandja Eestis. Õigustatud eesmärk tähendab seda, et analüüsitakse olemasolevat situatsiooni ja subjekti õiguste ja vabaduste kaitsmise otstarbekust ning ühitatakse see otstarbekus seaduslikkuse printsiibiga. Niisugune on teoreetiline skeem. Aga ma ütlen veel kord järgmist. Kaks korda nimetasin ma Riigikohtu vastavaid lahendeid. Oleks hea, kui teie juristid varustaksid kõiki fraktsioone ja komisjone nende lahenditega. Seal on need põhiprintsiibid avatud niivõrd, kuivõrd üldse neid avada saab.

Aseesimees

Tänan! Villu Reiljan, palun!

V. Reiljan

Aitäh! Härra õiguskantsler! Olen alati teie süsteemset käsitlust ja nõudlikkust imetlenud, sealhulgas nelja aasta jooksul valitsuses olles. Täna aga tahan ma küsida eilse päeva kohta, mil 48 Riigikogu liiget hääletas WTO asutamislepinguga ühinemise protokollit ratifitseerimise seaduse vastuvõtmise poolt. Eelnõu seletuskirjas on väga selgesõnaline alapealkiri "WTO liikmelisusega kaasnevad varalised kohustused". Välja tuleb käia umbes miljon krooni. Põhiseaduse § 104 lõike 2 punkt 15 nõuab riigi varalistesse kohustustesse puutuvate seaduste puhul Riigikogu koosseisu häälteenamust. Eile väitis meile koalitsioon, et seda ei ole vaja. Mida teie sellest asjast arvate?

E.-J. Truuväli

Aitäh küsimuse eest! Ma peaksin veidi lähemalt tutvuma selle eelnõuga, mis lõpuks jõudis lõpphääletusele, aga minu esimene lähenemisviis on, et see seadus nõudnuks Riigikogu koosseisu häälteenamust.

Aseesimees

Tänan! Vootele Hansen, palun!

V. Hansen

Aitäh! Austatud õiguskantsler! Minu küsimus puudutab teie ülevaate seda osa, milles oli juttu õigussüsteemi enda korrastamisest. Te viitasite sellele, et mõistlik oleks kõigepealt materiaal- ja menetlusõigus korda teha ning siis asuda institutsioonide juurde. Teises kohas te ütlesite, et kohtukorraldus on juba tükk aega tagasi jäänud põhiseaduse mõttele jalgu. Kas ma sain õigesti aru, et kohtukorralduse seadust võiks menetleda enne, kui materiaalõigus ja menetlusõigus on jõustunud, või jätta ka see tahapoole?

E.-J. Truuväli

Aitäh küsimuse eest! Ma olen ka kohtukorralduse seaduse suhtes seisukohal, et seda tuleks menetleda pärast materiaal- ja protsessuaalõiguslike normide reformi, sest ega institutsiooni looda millekski muuks kui teatud toimingute tegemiseks. Kui me ei tea, mida peab tegema, siis me ei saa öelda, kes peab tegema.

Aseesimees

Tänan! Jaan Pöör, palun!

J. Pöör

Aitäh, proua juhataja! Lugupeetud õiguskantsler! Mul on küsimus kohalike omavalitsuste aktide kohta. Te olete pikemat aega jälginud nende vastuvõtmise õigsust. Tõenäoliselt on teie

ametisoleku aja jooksul nüüd juba kolmandad kohaliku omavalitsuse valimised. Kas on mingi seaduspärasus, et pärast valimisi õigusaktide tase langeb, või ei ole niisugust seaduspärasust?

E.-J. Truuväli

Aitäh! Loomulikult on selline seaduspärasus, sest nende üle, kes tulevad ja võivad, kohut esialgu ei mõisteta. Kohus tuleb hiljem. Niisiis on paraku tegemist seaduspärasusega. Aga ma eeldan, et see nn seaduspärasus hakkab avaldama üha väiksemat mõju, sest ka kohapeal tekib teatud õiguskultuur. Ma pooldan väga ühte eelmise valitsuse praktikasse juurdunud tava. Nimelt: üks kord kuus toimus väljasõiduistung. Õiguskantsleril oli sellisel juhul võimalus korraldada valla- ja linnasekretäridele neljatunniseid seminare, mis koosnesid kolmest osast: 1) puudused ja vead omavalitsuste aktides; 2) ülevaade uutest seadustest ja võimalikest uutest eelnõudest; 3) näitlik kontroll ühe või kahe valla või linna õigusaktide baasil. Niisugune töövorm on minu arust andnud häid tulemusi ja seda tuleks rakendada edaspidigi.

Aseesimees

Tänan! Ivar Tallo, palun!

I. Tallo

Aitäh, proua juhataja! Lugupeetud härra õiguskantsler! Minu küsimus puudutab ombudsmani funktsioone. Infoühiskonna arenedes kerkivad üles ka järjest uued inimeste põhiõiguste ja vabaduste kaitse probleemid ja eelkõige tuleks märkida siin inimeste eraelu kaitset puuduvat problemaatikat. Mitmed riigid on nende küsimuste lahendamiseks ja probleemide analüüsiks loonud eraldi ombudsmani funktsiooni. Iirimaa on olemas infoombudsman. Paljud teised riigid on andnud selle funktsiooni olemasolevale ombudsmanile. Meil tegeleb nende probleemidega praegu ainult üks täitevvõimu asutus, mis on Siseministeeriumi struktuuris. Siit ka küsimus: kas meil ei peaks selle funktsiooni andma õiguskantslerile või mõnele tema asetäitjale või siis tulevikus, kui tuleb ombudsmani institutsioon, ombudsmanile? Kuidas me peaksime selle küsimuse regulatsiooni suhtuma?

E. -J. Truuväli

Aitäh, härra Tallo, selle küsimuse eest! Me oleme seda küsimust arutanud ka härra Rein Langiga, kes teatavasti valmistas ette seda eelnõu põhiseaduse § 44 küsimuse osas. Kui mälu mind ei peta, siis sealne lahendusvariant on, et see ülesanne jääb vastavale inspeksioonile, järelevalvele aga õiguskantslerile. Muidugi ei saa olla midagi selle vastu, et igal valdkonnal on eraldi ombudsman. Olge head, kui te leiate eelarvest vahendeid. Aga ma pean ütleva, et tänavuaastane õiguskantsleri eelarve on tuleva aasta eelarve eelnõuga võrreldes 16% suurem. See tähendab, et tuleval aastal on vahendeid 16% vähem, mistõttu ei olnud ka võimalik rakendada esialgu planeeritud neljast regionaalnõunikust rohkem kui ainult kaks.

Aseesimees

Tänan! Uno Mereste, palun!

U. Mereste

Aitäh, proua juhataja! Lugupeetud õiguskantsler! See konflikt, mis nüüd on tekkinud lugupeetud õiguskantsleri ja Riigikogu vahel, ei ole õigupoolest seotud mitte sellega, et eelarve oleks vastuolus otse põhiseadusega, vaid sellega, et on teatud vastuolu eelarve ja teiste seaduste vahel, kusjuures põhiseaduses on öeldud, et niisugust vastuolu ei tohi olla. Kui vaadata seda konstitutsiooniõiguse seisukohalt, siis pole see mitte primaarkonstitutsiooniline vastuolu, vaid sekundaarkonstitutsiooniline vastuolu. Kui õiguskantsler uurib nüüd, kas vastuolu on või ei ole, ja samas võtab pidevalt osa valitsuse koosolekutest, siis on mul niisugune küsimus: kas õiguskantsler ei peaks esitama oma ettepanekuid ka selle kohta, et niisuguseid sekundaarvastuolusid ei tekiks ja et valitsus alustaks õigel ajal nende seaduste muutmist, millega eelarve tõenäoliselt vastuollu läheb? Ühele eelmisele küsimusele vastates te juba ütlesite, et seadusi võib muuta, kuid neid tuleb muuta õigel ajal. Aga keegi peaks niisuguselt autoriteetselt juriidiliselt positsioonilt, kus teie olete, valitsusele seda õigel ajal meelde tuletama, et valitsus ei jääks hiljaks. Oli nüüd seekord, kuidas oli, aga kas teile ei tundu, et edaspidi peaks üks osa selliste konfliktide vältimise vastutusest lasuma ka õiguskantsleri asutusel?

Aseesimees

Härra Mereste, teie küsimuse esitamise aeg on läbi.

U. Mereste

Kahju, ei saanud lõpetada.

E.-J. Truuväli

Aitäh selle küsimuse esitamise eest! Esiteks, ma olen seisukohal, et see ei ole mitte sekundaarne, vaid primaarne vastuolu põhiseadusega. Ja mitte vastuolu põhiseaduse sättega, printsiibiga, vaid otseselt ja ainult põhiseaduse normiga. Teiseks, tõenäoliselt teen ma sellest situatsioonist omad järeldused. Tegelikult oli situatsioon ju analoogiline sellega, mis oli aasta tagasi tollitariifiseaduse puhul. Ka tollitariifiseaduse puhul oli valitsusel käes õiguskantsleri nelja ja poole leheküljeline põhjendus. Täpselt sama põhjendus, mis saabus hiljem Riigikogusse ja mille alusel tegi oma otsuse riigi kõrgeim kohus. Täpselt samasugune informatsiooniline seisukoht oli teada Vabariigi Valitsusel ja Riigikogu vastava komisjoni esimehel. Aga kui sellest ei piisa, eks siis läheme üle paberitele.

Aseesimees

Tänan! Tiit Toomsalu, palun!

T. Toomsalu

Lugupeetav härra õiguskantsler! Riigikogu kodukorra seaduse § 114 lõige 2 sätestab, et arutelul, kus käsitletakse õiguskantsleri ettepanekut, mis räägib seaduse vastavusse viimisest põhiseadusega, esineb ettekandega selle seaduse või otsuse varem Riigikogu menetluses olnud eelnõu läbivaatamiseks määratud juhtivkomisjoni esindaja. Peale selle on Riigikogus moodustatud põhiseaduskomisjon, kelle ülesanne peaks minu sügava veendumuse kohaselt olema just nimelt analüüsida seaduste põhiseadusele vastavust või mittevastavust, kui õiguskantsler on selles küsimuses ettepaneku teinud. Eile menetleti siin saalis teie ettepanekut riigi 1999. aasta lisaelarve seaduse põhiseadusega kooskõlla viimise kohta. Selles küsimuses ei ole põhiseaduskomisjon oma ettepanekut kujundanud. Kas härra õiguskantsler peab otstarbekohaseks kõigi oma ettepanekute menetlust põhiseaduskomisjonis ja kas sellel eesmärgil ei oleks vaja muuta kodukorraseaduse § 114 lõiget 2, st sätestada, et ka põhiseaduskomisjon esineb nimetatud küsimustes ettekandega?

E.-J. Truuväli

Aitäh selle küsimuse eest! Ma leian, et teie ettepaneku puhul tuleks oluliselt muuta põhiseaduskomisjoni profiili, teha ta analoogiliseks sellise komisjoniga, nagu on näiteks Soomes, kus tema ülesanne on tõepoolest põhiseaduslik järelevalve nende küsimuste üle. Meil on aga kodukorraseadus selle komisjoni pädevuse teisiti määratlenud.

Aseesimees

Tänan! Vootele Hansen, teine küsimus.

V. Hansen

Aitäh! Austatud õiguskantsler! Oma ettekandes te viitasite mitu korda põhiseaduse § 44 lõikes 2 märgitud seadusele. Veel on samas paragrahvis ka lõige 3, mis ütleb, et Eesti kodanikul on õigus seaduses sätestatud korras tutvuda tema kohta riigiasutustes ja kohalikes omavalitsustes ning riigi ja kohaliku omavalitsuse arhiivides hoitavate andmetega. Kas te olete teinud ka seda analüüsi, kas nendes seadustes, mis annavad kas riigiasutustele või kohalikule omavalitsusele õiguse korjata andmeid inimese kohta, on alati sätestatud kord, mille alusel Eesti kodanikul on õigus nende andmetega tutvuda?

E.-J. Truuväli

Aitäh! Loomulikult me oleme nende õigusaktidega kursis, aga ütlen jällegi, et ka nendes õigusaktides on see õigus võib-olla rohkem piiratud, kui vaja oleks. Sellepärast ma rõhutan: primaarne on alati õiguse ja vabaduse andmine ja alles seejärel seatakse piirangud. Nii et selles mõttes on ka pärast § 44 lõikes 1 nimetatud seaduse vastuvõtmist kogu seda põhiseaduse paragrahvi katvate seaduste plokk vaja uuesti läbi vaadata.

Aseesimees

Tänan! Uno Mereste, teine küsimus.

U. Mereste

Aitäh, proua juhataja! Lugupeetud õiguskantsler! Ma ei saa olla nõus sellega, et see vastuolu on primaarkonstitutsiooniline. Vastuolu on siiski sekundaarkonstitutsiooniline, sest kui ei oleks teisi seadusi, millega antud juhul vastuolu tekkis, siis ei oleks ka vastuolu konstitutsiooni ehk põhiseadusega. Selles ongi primaarkonstitutsioonilise ja sekundaarkonstitutsioonilise vastuolu erinevus. Mul on niisugune tunne, et kui meie õigussüsteem näeb ette õiguskantsleri osavõtu valitsuse tööst, siis on selles organisatsioonilises struktuuris implitseeritud eeldus, et õiguskantsleri asutus jälgib valitsuse tegevust ja annab talle nõu ka jooksvalt, ettesuunatult, mitte ainult tagantjärele. Juhul kui niisugust ülesannet ei ole, tuleks see minu meelest õiguskantsleri seaduses ette näha. Mis sa sellest arvad?

E.-J. Truuväli

Aitäh selle küsimuse eest! Tegemist on kaheosalise küsimusega. Esimene on sisuliselt see, millega oli tegemist eilses vaidluses. Härra Riigikogu liige, ärge meelitage minu käest välja minu seisukohti, mis sisalduvad kaitsekõnes ja taotluses Riigikohtule. Küsimuse teine osa. Teie ettepanekut ei ole võimalik ellu viia sellepärast, et põhiseaduse järgi ei ole õiguskantsler mitte valitsuse õiguskantsler, nagu ta on Soomes, vaid on sõltumatu ametiisik. Nii et seaduse muutmiseks siin läbi ei saa. Riigikohus ja ka rahvusvahelised konverentsid on korduvalt rõhutanud, et õiguskantsleri puhul on tegemist institutsiooniga, kes võib anda eelotsustusi, kuid kes saab oma õigusi rakendada ainult järelkontrollis, st jõustunud aktide puhul.

Aseesimees

Tänan! Jaan Pöör, teine küsimus.

J. Pöör

Aitäh, proua juhataja! Lugupeetud õiguskantsler! Mul on küsimus kohaliku omavalitsuse volikogu vastutuse kohta. Praegused õigusaktid ei reguleeri kohaliku omavalitsuse volikogu vastutust seaduse mittetäitmise või eiramise korral. Üks vastutuse liike võiks olla, et volikogu liikmete volitused peatuvad. Kas te pooldate vastutuse sisseviimist õigusaktidesse või mitte?

E.-J. Truuväli

Aitäh! Lugupeetud Riigikogu liige! Ma võin öelda, et see vastutus on olemas, see on sätestatud Riigikogu ratifitseeritud Euroopa kohaliku omavalitsuse hartas. Palun tutvuge, seal on olemas täielik mehhanism, ma ei saa aru, miks seda ei kasutata.

Aseesimees

Tänan! Tiit Toomsalu, teine küsimus.

T. Toomsalu

Tänan, proua juhataja! Lugupeetav härra õiguskantsler! Neli-viis aastat tagasi oli mul au saada teie kirjalik seisukoht selle kohta, et Riigikohtu loakogu ei ole kohtukorralduse seaduses kahjuks tõesti legaliseeritud kohtusüsteemi vajaliku osana ning et te olete teinud Eesti Vabariigi Justiitsministeeriumile ettepaneku see ebakõla kõrvaldada. Kas te võiksite öelda, kui kaugele on teie ettepaneku realiseerimisel jõudnud vahepealsed Eesti Vabariigi valitsused ja ka praegune Eesti Vabariigi Justiitsministeerium?

E.-J. Truuväli

Aitäh! Tänan selle küsimuse eest! Võin öelda niipalju, et praegu on õiguskantsleriga põhimõtteliselt ühel seisukohal nii Riigikohtu esimees kui ka justiitsminister.

Aseesimees

Tänan! Kalev Kukk, palun!

K. Kukk

Suur aitäh! Härra õiguskantsler! Riigikogu praktikas on tulnud korduvalt kokku puutuda sellise juhtumiga, kus seadust või üht kehtivat seadust muudetakse muutmisseadusega, kus on sees sellised sätted, mis ei lähe selle seaduse sisse. Üks asi on see, et seaduse üht või teist paragrahvi muudetakse sisuliselt. Teine asi on rakendussätted. Rakendussätted on teatava ajalise kontekstiga, samas on nendes sageli ka sisulised aspektid, sisulised muudatused. Oletame, et mingil hetkel antakse sellest kehtivast seadusest välja uus redaktsioon, st uus redaktsioon toimib juba n-ö uue seadusena, samas ei mahu aga sellesse uude redaktsiooni mitmed rakendussätted, millel on oma sisuline tähendus. Kuidas tulla välja sellisest olukorrast, kus uus seadus ei hõlma kõiki neid sätteid, mis on seaduse muutmise seadusega varem sellesse seadusesse sisse viidud?

E.-J. Truuväli

Aitäh! Kas ma võiksin täpsustada teie küsimust? Kas te peate silmas seda, et on toimunud teatud regulatsioon varem kehtinud redaktsiooni alusel, siis on vastu võetud uus redaktsioon, aga vaidlus võib jääda lahendamata?

K. Kukk

Ei, ma ei pea seda silmas. Mõned sätted, rakendussätted lihtsalt ei mahu enam sellesse uude redaktsiooni, nad on täiesti erineva numeratsiooniga ja nad kaovad selles uues seaduses ära. Küsimus ei ole mitte ainult kuupäevades, vaid teatavates eritingimustes, mis puudutavad ühe või teise rakendussätte jõustumist, mille koht oleks loogiliselt vastavas seaduses.

E.-J. Truuväli

Aitäh! Ma saan aru, et küsimus taandub puhtalt normitehnilisele kultuurile, normitehnikale. See probleem on loomulikult kõrvaldatav normitehniliste võtetega. Tuleb jälgida, et niisugust situatsiooni ei tekiks. Kuid samas on siiski ka see probleem, nagu ma alguses teie küsimusest aru sain, st et aasta või kahe pärast võidakse lahendada mingit vaidlust, mis tekkis vana redaktsiooni

põhjal. Seetõttu on loomulik, et seadusandja ja eeskätt seaduse rakendaja käsutuses on kogu massiiv, kõikidest aegadest läbikäinud sätted, nende muutmised jne.

Aseesimees

Täna! Tõnu Kauba, teine küsimus.

T. Kauba

Aitäh, proua juhataja! Lugupeetud härra õiguskantsler! Täna esines meie ees peaminister poliitilise avaldusega, milles oli järgmine mõte. Ma tsiteerin mälu järgi: valitsusel on plaanis anda võimalikult palju või rohkesti riigi funktsioone üle kolmandale sektorile. Sellest mõttekäigust johtuvalt meenutan, et praegu peavad mittetulundusühingud Rahandusministeeriumi soovi või määruse kohaselt andma oma liikmeskonna kohta väga detailse ülevaate, kaasa arvatud isikuandmed, sealhulgas isikukoodid. Kujutame ette, et tegemist on väga suurte mittetulundusühingutega. Kas te peate põhjendatuks, et Rahandusministeerium nõuab mittetulundusühingute liikmete isikuandmeid?

E.-J. Truuväli

Aitäh! Teil oli selles esinemises kaks küsimust. Üks puudutas riigivõimu üleandmist n-ö kolmandale sektorile. See on kena ja mõistlik samm, kui see tehakse mõistlikult, õigesti ajatades, arvestades õiguslikku kultuuri, rahva õiguskuulekust jne. Vastupidisel juhul tuleb välja see, millega tegeles kadunud Nikita Sergejevitš, üldrahalik riik, mis läks kõige liha teed. Teine küsimus. Seda teist küsimust tuleks analüüsida, lähtudes põhiseaduse §-st 11, millest ma olen täna palju kordi rääkinud. Kas see piirang ja nõue on vajalik, otstarbekas ja kooskõlas demokraatliku riigi normidega? Esialgsel lähenemisel leian küll, et see ei ole kooskõlas põhiseaduse §-ga 11.

Aseesimees

Täna! Sirje Endre, palun!

S. Endre

Aitäh, proua juhataja! Lugupeetud ettekandja, lugupeetud härra õiguskantsler! Teie asjalik ja murelik ettekanne meile ja ka see, et te ise tõstsite oma ettekandes üles küsimuse, kes vastutab, tuues näite, et meie esitame sageli selle küsimuse, viis minu mõtted ühele teie väga murelikule, asjalikule ja põhjalikule ajakirjandusmaterjalile, mis ilmus vist ajalehes Postimees. Selles umbes kolm aastat tagasi antud intervjuus te ei iseloomustanud Eestit mitte kui demokraatlikku õigusriiki, vaid kui ametnikukeskset haldusriiki, kes on pööranud selja oma kodaniku poole. Kuidas te iseloomustaksite kõige lühemalt tänast Eesti riiki? Kas see ametnikukesksus ja halvas mõttes haldusriik on süvenenud või on millenniumi lähenedes märgata tendentsi paremuse poole?

E.-J. Truuväli

Aitäh selle küsimuse eest! Südametunnistus muidugi ütleks mulle, et meil ei ole tegemist õigusriigiga, et meil on tegemist siiski enam haldusriigiga. Aga hea on see, et me oleme põhimõtteliselt aktsepteerinud õigusriigi printsiibid ja et kõik püüdlevad selle poole. Sellele, kes tahab ennast parandada, halastab ka Issand. Nii et selles mõttes ma võiksin öelda, et on selgeid paranemistendentsi. Aga on ka tendentsi, mis mind murelikuks teevad. Ja mind on murelikuks teinud reformid. Arvatakse, et reform on väga odav või väga efektiivne. Reform ei ole kunagi odav ja efektiivne on ta väga tarkades kätes, tehtuna väga põhjaliku sotsiaalpoliitilise analüüsi alusel. Kui täna härra peaminister rääkis praktiliselt juba toimivast haldusreformist, siis andke andeks, mina ei ole näinud ühtegi dokumenti, mille alusel haldusreformi võiks teha. Ma olen lugenud ühte eelnõu, vabandust, ühte paberit, mis esitati Vabariigi Valitsuse kabinetistungile. Ma ei esitaks sellist paberit ka mitte õigusteaduskonna teise kursuse praktikumi alusena.

Aseesimees

Täna! Härra Elmar-Johannes Truu.

E. Truu

Aitäh, juhataja! Austatud õiguskantsler! Teie väga avameelne ja aus ettekanne, ülevaade seadusandliku ja täidesaatva riigivõimu ning kohaliku omavalitsuse aktide kooskõlast põhiseadusega ja seadustega tegi mind taas murelikuks. Miks? Toon veel kord konkreetse näite, nagu täna on juba mitmel korral tehtud, eilse kohta. Õiguskantsler kuulutas riigi lisaelarve põhiseadusega vastuolus olevaks. Riigikogu arutas seda eile ja arvas, et Riigikogul oli õigus. Edasi on juba teada, et kui see kohtus vaidlustatakse, ei leia see seal õigust. Niisiis, Riigikogu tegi eile jälle tööd, mis ei vasta tegelikult seadusele, ja siit minu küsimus, sest Riigikogu liikmena olen ma murelik, et Riigikogu teeb üsna palju tühja tööd. Mis teha, et Riigikogust väljaminevad seadused vastaksid paremini seadusele? Kas Riigikogu komisjonide liikmeid, Riigikogu õigusosakonna

töötajaid on vaja koolitada, kas õiguskantsler või keegi teine peaks neile seminare korraldama või mis teie arvate, mida võiks ette võtta?

E.-J. Truuväli

Aitäh selle küsimuse eest! Mina ei võtaks eilset lugu kaugeltki mitte nii traagiliselt, selliseid juhtusid on ju palju olnud. Selles ei ole mingit traagikat, kui asja üle vaieldakse. Ja kui olla 100% ratsionalist, siis võib ju öelda niimoodi, et kui vaidluses ei selgu tõde, mis me siis ilmaaegu siin päevi, kuid ja tunde raiskasime. Vaidlustega käivad alati kaasas kulutused, olgu see siis aja-, närvi- või mis tahes kulu. Nii et siin ei ole minu arust mingisugust probleemi. Ja ma võin küll öelda, et kuue ja poole aastase praktika jooksul on tõenäoliselt mõlemad pooled nendest vaidlustest ainult võitnud, mitte kaotanud, sest tähtis ei ole alati mitte see, mis on lõpptulemus, vaid see, kui palju me oleme edasi läinud. Ma ei kujuta ette, et poliitik peaks hakkama tungima juriidika kitsastele maadele. Selleks on olemas Riigikogule eraldatud vahendid, fraktsioonides ja komisjonides võib pidada ametnikke, kellel on vastav kvalifikatsioon. Ma eeldan eeskätt just seda, et nemad peaksid saama vastava kvalifikatsiooni ja neid tuleks käsitleda kui asjatundjaid kõnealustes küsimustes. Ja kunagi ei ole paha hoida oma ametkonnas üht ametnikku, kes alati vastu räägib, siis selgub ka tõde. Järelekiitjate koorile raha maksmine ja kulutamine on ilmaaegu.

Aseesimees

Tänan! Jaanus Männik, teine küsimus.

J. Männik

Aitäh, proua juhataja! Austatud härra õiguskantsler! Teie eestvõttel analüüsimine täna siin oma töö kvaliteeti. Seoses sellega on mul küsimus. Põhiseaduse § 76 räägib Riigikogu liikme puutumatuses ja teine lause ütleb, et teda saab kriminaalvastutusele võtta ainult õiguskantsleri ettepanekul Riigikogu koosseisu enamuse nõusolekul. Seda paragrahvi oleme teie ettepanekul kasutanud siin kahel korral. Esimesel korral arvas kohus teistmoodi, teisel korral on alamastme kohtud arvanud ka teistmoodi ja nüüd on siis asi jõudnud kõrgeima astmeni välja. Mis me võiksime neid tulemusi arvestades oma tööst arvata? Kui kvaliteetne on meie töö olnud, arvestades seda § 76?

E.-J. Truuväli

Aitäh selle küsimuse eest! Õiguskantsler teeb oma ettepaneku, juhindudes sellest, kas on läbitud asjakohased protseduurid, mis võimaldavad esitada süüdistust. Õiguskantsler ei hinda kogutud tõendeid. Kui õiguskantsleril oleks olnud alus ja võimalus hinnata kogutud tõendeid, siis on võimalik, et ta ettepanek oleks olnud vastupidine. Praegu on küsimus ainult selles, et kui on läbitud kriminaalmenetluse seadustikus ettenähtud protseduurid ja need protseduurid on toimetatud kooskõlas seadusega, siis on alust esitada ettepanek, hindamata tõendeid. Nii ütleb seadus.

Aseesimees

Tänan! Villu Reiljan, teine küsimus.

V. Reiljan

Ma jätkan sealt, kus Jaanus Männik pooleli jäi. Õiguskantsleri kätte tuleb ju tegelikult ka hinnatud materjal. Kui vabariigi prokurör asja läbi vaatab, siis ta ilmselt kaalub ühte, teist ja kolmandat. See peaks olema tõepoolest väga kindel ja üheselt mõistetav otsus, kui tullakse õiguskantsleri ette ja õiguskantsler tuleb Riigikogu ette, sest puutumatus äravõtmine on minu meelest väga tõsine otsus. Kuidas seda kommenteerida, kui pärast selgub, et on tehtud tõsiseid otsuseid, inimest on vaevatud mitmes astmes ja ajakirjanduses on palju kära tehtud, aga tegelikult on tegemist hoopis sügavalt ausate inimestega?

E.-J. Truuväli

Aitäh selle küsimuse eest! Lugu on selles, et need materjalid, mis tulevad, on eelmaterjalid. Nende hulgast puuduvad väga paljud materjalid, mille alusel kohus otsustuse teeb. Kui nüüd tagantjärele öelda, siis mõlemal juhul oli uurimise kvaliteet alla igasugust rehkendust. Võib isegi tekkida küsimus, miks määrati nii nõrgad uurijad.

Aseesimees

Paistab, et rohkem Riigikogu liikmed õiguskantslerile küsimusi esitada ei soovi. Me oleme lõpetanud õiguskantsleri ülevaate menetlemise. Tänan, härra Truuväli!